

מזיכרונותיה של צילה רנרט על הקיץ האחרון לפני המלחמה בפולין

קיץ 1939 היה בשבילנו, כמו בשביל כל מי שחווהו באירופה, קיץ לא נשכח, הקיץ שקדם להכרזתה של המלחמה הנוראה.

בקיץ הזה שבנו ושהינו בזאבויה, עיירת-קיט הסמוכה לגבול צ'כוסלובקיה, מקום שבילינו בו אינה ואני את הקיץ שעבר. באותו הזמן הכשיר בעלי את הקרקע להקמתו של בית-חרושת למכשירים מדויקים בצרפת, מכשירים שידידו המהנדס קלינגהוף החזיק בזכויותיהם הרשומות. החלטנו לצאת מפולין בראשית סתיו 1939 ולהשתקע בצרפת, ועד אז התעתד רומק למסור את עסקי אביו בפולין לידי מנהל אחר.

מכל מקום, הקיץ הזה אמור היה להיות הקיץ האחרון שלנו בקרקוב. ואכן היה האחרון, אך כלל וכלל לא כפי שפיללנו שיהיה! היה זה קיץ לא נשכח, קיץ שאני נזכרת בו בכיסופים עמוקים, שכן היה גם הקיץ המאושר האחרון שלנו.

בזאבויה שכרנו שתי "חווילות" קטנות בתוך גן ענקי ומשופע. רומק ואני התגוררנו באחת ובה שלושה חדרים, גזוזטרה מזוגגת וחדר-רחצה בלי מים חמים. אינה, המטפלת והטבחים השתכנו באחרת, שהיתה קטנה יותר, אך נוחה ובה חדר-אמבטיה ומים חמים.

הקיץ היה יפה מדי, שרבי כמעט, וחברותינו שנסו מן העיר החמה באו לבלות אתנו בסופי-השבוע. זאבויה, אתר של הרים מיוערים ואשדים קטנים גועשים, משכה אליה הרבה מבני קרקוב, ובייחוד נשים וילדים, שבעליהן ואבותיהם היו מצטרפים אליהם מדי פעם בפעם לכמה ימים של נופש. עם הנופשות הקבועות במקום נמנו גם כמה מתלמידותי, שביקשו ממני לשוב ולארגן שיעורי מחול. הסכמתי ועשיתי זאת להנאתי ובלי שכר.

אחד ההרים המקיפים את העמק שבו שוכנת זאבויה הוא "באביה גורה", השייך לרכס הקרפטים. בפסגתו עובר הגבול שבין פולין לסלובקיה. ידענו, שחיילים גרמנים מסיירים מעלינו ולעתים שמענו את טרטור כלי-הנשק האוטומטיים שלהם. הם התאמנו, התכוננו להתקפה נוספת, אך אנחנו סירבנו להקשיב לאותות האזהרה המובהקים האלה ולא ראינו בהם אלא פעילות-אימונים שיגרתית.

הוספנו לרקוד על הר-הגעש המתלקח, להשתעשע, לשחק ואפילו לעסוק באהבהבים. חיים קלילים, עליזים, חמקמקים, טבעיים כל-כך לגילנו ולמעמדנו.

על-אף חיי האושר שלנו, החופשיים מכל בעיות של פרנסה, לא נעלמה מעינינו מצוקתם של האיכרים הפולנים. ילדיהם הרבים היו פעמים רבות רעבים. הם באו למכור חמאה ושמנת, אוכמניות ופטריות וכמעט תמיד שילמתי מחיר כפול מן הנדרש, ובמחווה של הכרת-טובה היו משאירים בידי לא את הסחורה בלבד, אלא גם את הכלי, צנצנות יפות של אבן-חול או סלסולות-נצרים. אחת הצנצנות הללו שרדה ולאחר המלחמה הבאתי אותה עמי לפריס.

הגרמנים הוסיפו לירות עוד ועוד והפחד התחיל מחלחל בנו. החדשות היו אף הן מדאיגות מאוד. יעצו לנו לשוב העירה. קייטנים רבים נסעו, וב-20 באוגוסט החלטנו גם אנו לשוב אל קרקוב. אווירה של בהלה רבתי שררה בזאבויה. לא עלה בידינו למצוא כלי-רכב גדול דיו בשבילנו ובשביל חברינו, ששהו בביתנו. ורק מקץ שישה ימים השגנו מכונית, אף היא קטנה מן הדרוש. אלה שלא מצאו בה מקום, יצאו באוטובוסים. מקרקוב שלחו אוטובוסים אל ערי הקיט, שהיו בטווח האש של הגרמנים.

הכבישים היו עמוסים שיירות של מכוניות גדושות נוסעים ומטען, עגלות איכרים ואף הולכי-רגל עמוסים לעייפה, שמשכו אחריהם חיות-בית. כשבאנו אל קרקוב שאלנו את עצמנו את השאלה שהטרידה את כולם: האם צריך לנוס הלאה, או שמא מוטב להישאר בעיר ולהמתין לבאות? ידענו שאם תפרוץ מלחמה יכבשו הגרמנים מיד את קרקוב, הסמוכה לגבול. ועם זאת עדיין היתה בנו תקווה עמומה כלשהי, שניזונה ממשאלת לב נואשת, שעל-אף הכל תימנע המלחמה ברגע האחרון.

אותה משאלת לב היא שהניעה אותי, בשובי, לסדר את הדירה, לפרוק את המזוודות ואף לשוב ולתלות את הווילונות שקיפלו בקיץ. אבל כל אותו הזמן הוספנו לתהות אם להישאר ושמא מוטב לעזוב ללבוב, הנמצאת במזרחה של פולין, סמוך לגבול ברית-המועצות, ארץ שלא העלינו על דעתנו שתותקף ביום מן הימים. הקדחת שאחזה בנו היתה נחלת הכל בקרקוב, ובייחוד נחלתם של היהודים. האנשים הסתערו על הבנקים, נחפזים להוציא את כספם ואת ניירות הערך שלהם. רומק העביר את המיטלטלים שלנו ושל אביו ללבוב, והותיר ברשותו מזומנים לשעת מנוסה. כמו-כן חילק כסף לאלה מחברינו שהיו אמידים פחות, כדי שכל אחד יהיה חופשי להחליט כיצד לכלכל את מעשיו.

רומק הפציר באביו, ששהה באותם הימים בקרקוב, שיבוא אלינו ללבוב, אך הלה מיאן להפקיר את בתיו, כאילו היה ביכולתו לגונן עליהם בעצם נוכחותו, וכעס על בנו בשל תכניותיו לנטוש את העיר. אשר לי, דעתי לא היתה נוחה מן הרעיון שנעזוב את דירתנו על כל אשר בה – רהיטים, תמונות, שטיחים...

עכשיו כשאני מהרהרת בדבר, אני שואלת את עצמי איזה ערך יש לחפצים חוץ מן הערך שאנחנו משווים להם. אבל פעמים רבות כל-כך נאלצתי להינתק מן הכל בוויילנה, בפטרוגראד, בווינה, עד שבקרקוב לא עמד בי עוד הכוח לכך.

כמה חברים קרובים כבר עזבו את העיר ואחרים התכוונו לצאת. ועל-אף דאגתו הגוברת של רומק מיאנתי לעזוב ועמדתי על דעתי, עד שפקד אותי חלום נבואי וגרם לי שאשנה את דעתי. חלמתי את החלום הזה בבהירות גדולה כל-כך, עד שבבוקר התפלאתי למצוא את עצמי במיטתי, את בתי הקטנה בחדרה ואת בעלי על-יד מכתבתו. שניהם היו על-ידי, חיים! לא ייאמן.

מדוע אפוא החלום הנורא הזה? ההיתה זו אזהרה ושמה דברים בטלים בלבד? התנהלתי במהירות, כמעט בריצה, אחרי בעלי המובל בידי שני אנשי ס.ס. במדים ובכובעי מצחיה המעוטרים בגולגולות. הם צעדו במהירות, ואני ביקשתי להדביקם ולחלץ את בעלי מידיהם. הוא היה מפנה אלי את ראשו ורומז לי להתרחק. לא התרחקתי. הרחבתי את צעדי ובכל זאת לא עלה בידי להדביקם. הם לא רצו כלל ועם זאת הלך המרחק בינם וביני וגדל עוד ועוד, ואני רצתי, רצתי, רצתי... והתעוררתי מתייפחת.

לא העזתי לספר את החלום לרומק, אבל פתאום תבעתי שנעזוב את העיר מהר ככל האפשר. הוא רצה לנסוע, אך איך ייתכן, אמר, שנעשה זאת בלא כל הכנות! אבל כשראה עד כמה נחושה אני בדעתי הלך והזמין מקומות ברכבת; זו היתה משימה קשה למדי, שכן אלפים ביקשו לנסוע. כששב רומק, חיוור כולו, מתחנת-הרכבת, אמר לי שנצא למחרת בבוקר, ברכבת האחרונה ללבוב. מה זאת אומרת, הרכבת האחרונה? כיצד הוא יודע שהיא האחרונה? מי אמר לו זאת? תמהתי. "פשוט מאוד, יקרתי" השיב, "הכרטיסנית היא שאמרה לי זאת בסוד כמוס, מפני שקולו של בעלך מצא חן בעיניה..."

ככה, פתאום, מתמזל לו לאדם מזלו!

מיד נרתמו הכל לעבודה קדחתנית, לרבות חברים שהוזעקו לעזור. המזוודות והתיבות הגדולות נתמלאו כהרף-עין, ועוד באותו הערב הוסעו אל תחנת-הרכבת. הנחנו אחרינו את הריהוט, את התמונות, את הספרים, את כלי-האוכל, את השטיחים, כמעט את הכל, להשגחתה של הטבחית הנאמנה ז'דזיה.

בערב הכנו ארוחת-פרדה וכל ידידינו וחברינו, שעדיין היו בקרקוב, באו עגומים, אך עצבנים ומשולהבים מכדי שתתגלה העצבות, לסעוד בפעם האחרונה על שולחנו ולהיפרד מאתנו. ארבעה בלבד מבין המסובים שרדו מן המלחמה: שניים, שעדיין מתגוררים בפולין, אינה ואני. חמי, שנסיעתנו הרגיזה אותו, לא השתתף בארוחה ונפרד מאתנו בקרירות.

איזה המון אדיר הציף למחרת את תחנת הרכבת! תהיה זו ברכה לבטלה לחפש את התא השמור. במקום שלושה אנשים על ספסל אנחנו שישה, ילדים על ברכי הוריהם. חם מאוד. מבט אחרון, חיוך אחרון לחברים שליוונו... דמויותיהם הולכות וקטנות... התחנה כולה נעלמה מן העין.

החל מסע תלאותינו הראשון.

מסע ארוך ומייגע. בייחוד חששתי מהשפעתו על אינה, אבל היא לא התלוננה, לא דרשה מאומה. היא ישנה על ברכינו וכשהתעוררה שוחחה עם שכנינו לתא.

עוד כמה ימים, ב-7 בספטמבר, תהיה בת ארבע. היא קטנה במקצת ורזה מכפי גילה, אבל מפותחת מאוד בשכלה ועוררה כל ימיה את הערצת הסובבים אותה. ילדה בת ארבע, רגישה ועירנית מאוד, ונראה שברכבת הזאת בגרה ממש לנגד עינינו והבינה את מצבנו החמור לאשורו.

נזכרתי בבריחתנו מווילנה. גם בימים ההם נסנו מפני הגרמנים. הייתי בגילה של אינה וגם אני הבנתי כמה חמורים האירועים שנקלענו לתוכם. האירועים הללו גרמו הן לאינה והן לי, שנתבגר בטרם עת. בתחנת-הרכבת של לבוב המתינו לנו אחיה של חברתנו סנטה ורעייתו ולקחו אותנו אל ביתם. הם שכרו לנו שני חדרים אצל שכניהם לקומה, אנדרה והלנה, והללו קיבלו את פנינו בידידות בדירתם רחבת-הידיים. שני החדרים שנועדו לנו היו יפים מאוד. אנדרה, שעדיין לא מלאו לו עשרים וחמש שנה, היה בעל הבניין וכן בעליו של מפעל רהיטים גדול. לימים היתה לי אשתו לידידת נפש.

מקור: צילה רנרט, *שלושה קרונות בקר 1914-1945*, יד ושם, ירושלים, 1987, עמ' 61-

65.